

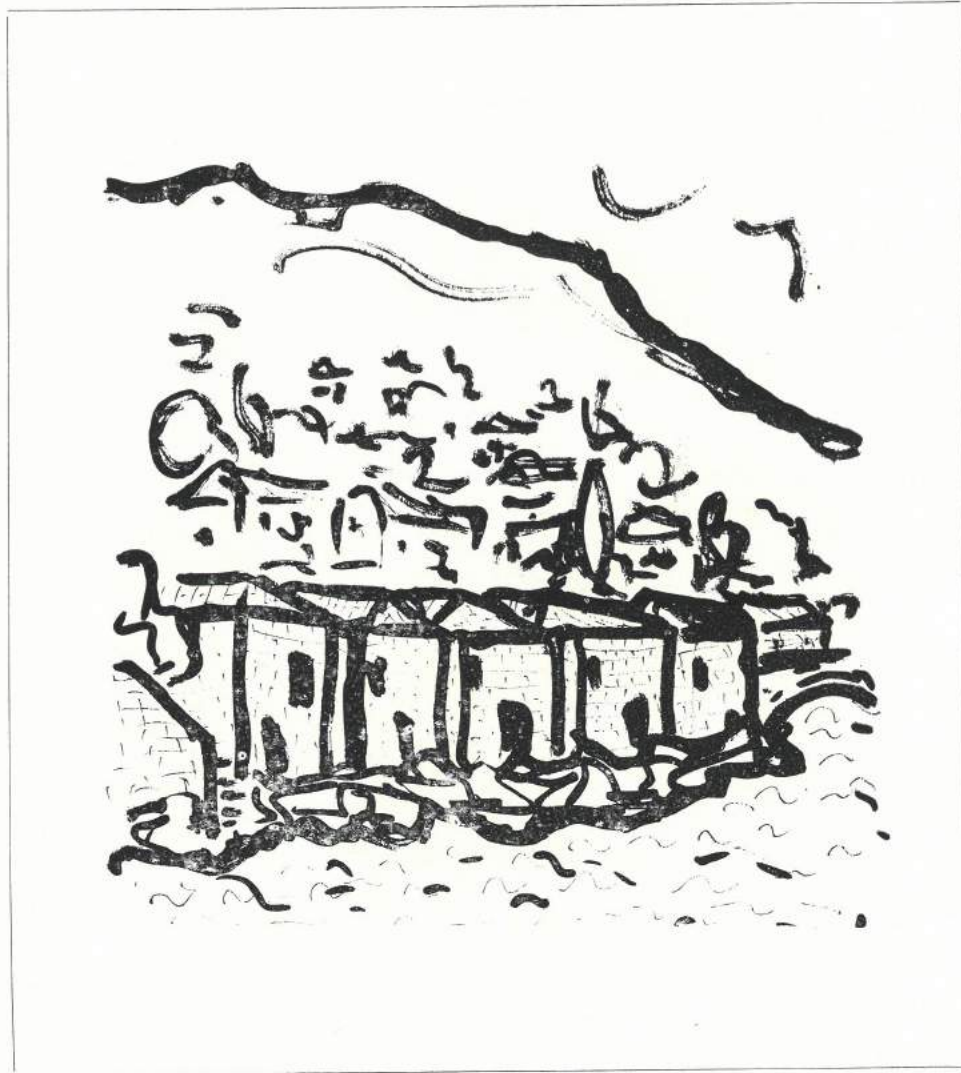
Jurica BACIC, Dubrovnik

MAGISTER JOHANNES DE TRAGURIO
PHYSICIAN FROM SECOND HALF XIV-th CENTURY IN DUBROVNIK

The Author shows on documents from Historical Archiv in Dubrovnik. The documents are from the second part of XIV century in Dubrovnik's Republic and they are connected with the name of magister Johannes de Tragurio, cerusicus (surgeon). He was not only a good physician also a good merchant.

In the Article the Author also write about the hygienicepidemiologic and sanitary life in Dubrovnik in this period of XIV century.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Jurica Bačić: Dubrovački lazareti

Original scientific paper
UDC 725:51/497.1 „16“-„19“

Duško KEČKEMET, Split

PROJEKTI OBNOVE BOLNICE U SPLITU U 19. STOLJEĆU*

U Splitu je već tijekom 17. i 18 stoljeća postojalo nekoliko zgrada što su služile svrsi civilne i vojne bolnice, ali ni jedna nije, koliko nam je poznato, građena baš u tu svrhu, nego su samo prilagođene bolničkim potrebama. Civilne bolnice, ili točnije hospiciji, od kojih je najduže služio toj svrsi onaj sv. Duha, bili su više skloništa za bolesne i onemoćale siromahe, tj. ubožnice, nego bolnice s organiziranom zdravstvenom službom kao u 19. stoljeću. Uz hospicije-bolnice, ili neovisno od njih, postojala su i nahodišta za napuštenu djecu.¹

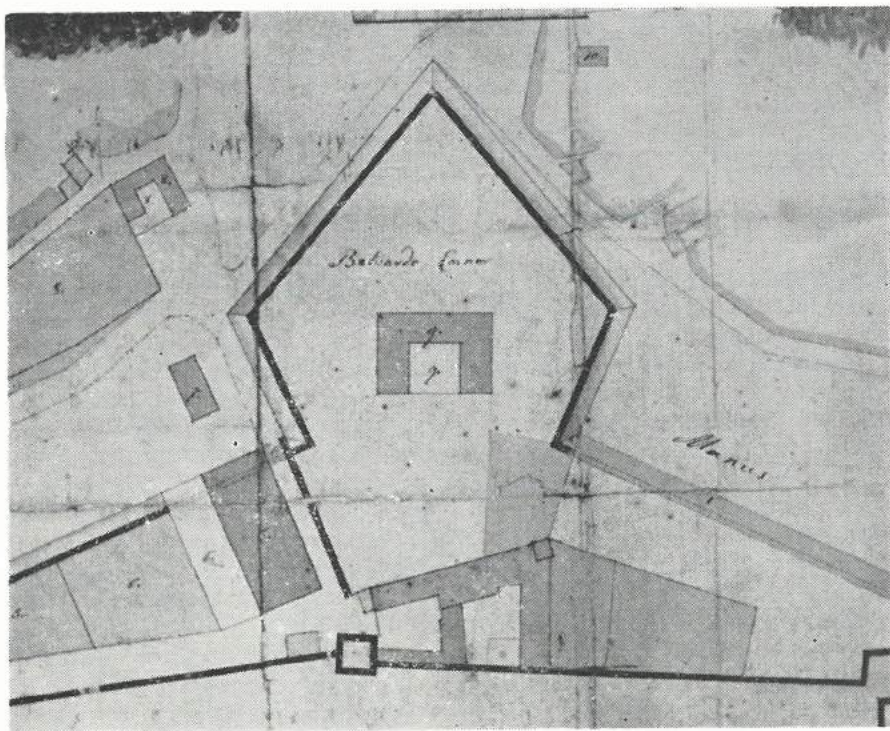
U Splitu je relativno rano pod kraj 18. stoljeća sagrađena bolnička zgrada kao gradska civilna bolnica, po principima tadašnje organizirane javne zdravstvene službe. Kao takva bila je, uz one u Zemunu (1775) i u Ljubljani (1782), prva na našem tlu. Gradnju te prve gradske bolnice zahvaljujemo Splićaninu Ant i E r g o v c u, koji je u tu svrhu 1783. god. oporučno ostavio „ubozima ovoga grada“ tisuću zlatnih cekina, a njegova braća Petar i Frane ostvarila su njegovu želju, priloživši još tri tisuće cekina za dovršenje gradnje i opremu bolnice. Bolnica je sagrađena, odobrenjem generalnog providura Dalmacije, na zemljištu što ga je ustupila Općina unutar bastiona Corner, koji tada više nije služio obrambenoj svrsi, jer je turska opasnost bila minula. U njoj se moglo smjestiti čak 200 bolesnika.²

Prvotna zgrada gradske bolnice u Splitu imala je tri krila sastavljena u obliku potkove, a sastojala se od prizemlja i prvog kata. U središtu je bilo dvorište sa cisternom, koje je s južne strane zatvarao običan zid s ulaznim dvorišnim vratima. To je u početku bio i ulaz u bolnicu. Imala je 18 soba. U lijevom prizemnom krilu bilo je nahodište, u srednjem ludnica, u desnom mrtvačnica, kupatilo (s kaminom) i uprava bolnice. Nužnici su bili u vrtu izvan zgrade. Bolničke sobe kirurgije i bolesti bile su na prvom katu kao i sobe za operacije.³ Najveći broj bolesnika u bolnici bili su sifilitični bolesnici, točnije bolesnice, zbog čega je boravak u bolnici ostalim građanima bio uglavnom odbojan.⁴

Prema podacima splitskog liječnika i preporodnog rodoljuba dr Ant e K u z m a n i ć a, koji je 1871. god. objavio knjižicu o zakladi i osnutku bolnice, pretpostavlja se i autor projekta te prve bolničke zgrade: „I potom (piše K u z m a n i ć) P e t a r K u r i r, Splićanin, javni vištak,

* Rad je saopšten na naučnom skupu „Povijest zdravstva u Dalmaciji“ povodom „180. obljetnice osnivanja prvog medicinskog studija u Hrvatskoj u Trogiru“ 12. X 1987. god. u Trogiru.

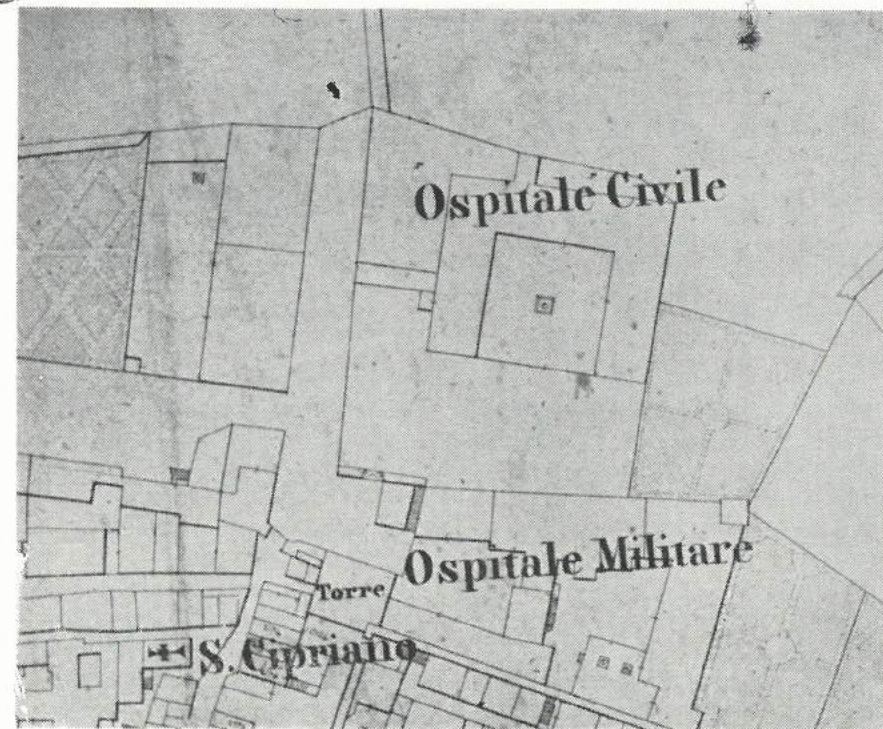
je god. 1787. opisao mjesto, gdi će se ono (bolnište) graditi, pa i napravio sliku i prostor istoga."⁵

Slika br. 1. Bastion sa Gradskom bolnicom i Vojna bolnica na planu P. Kurira iz 1826. god.

Petar Kurir (Corir) bio je gradski mjernik i sudski vještak, kao i Franjo Antun Kurir, vjerojatno njegov brat. Petar se doselio u Split oko 1750. god. i bio vrlo aktivan kao mjernik (perito agrimensore). Snimio je katastik i palaču obitelji Milesi (1751), tlocrt samostana sv. Frane, katastike i franjevaca u Makarskoj i Imotskome (1767), posjede Sućurana i Gomiličana u njihovu sporu i dr.⁶ Kuzmanić veli da je mjernik, sudski vještak, Petar Kurir opisao mjesto za gradnju bolnice, zacijelo tekstovno, a zatim da je „napravio sliku i prostor istoga”. To „istoga” prije se odnosi na „mjesto”, tj. položaj buduće bolnice, nego na „bolnište”, tj. samu bolničku zgradu. „Slika” bi predstavljala perspektivni crtež položaja s okolnim bedemom (kakav nam je poznat mletačkog kaštela i okolnih zgrada njegova brata Franje Antunaa²), a „prostor” tlocrtni snimak položaja buduće bolnice Petar Kurir, kao mjernik-geometar, a ne inženjer, nije bio ovlašten da projektira gradnju. Kuzmanić navodi njega, a ne samog projektanta, jer je on bio Splicanin i svima poznat, dok je projektant mogao biti neki stranac u mletačkoj službi. Projektant prve splitske bolnice nam, dakle, najvjerojatnije nije poznat.

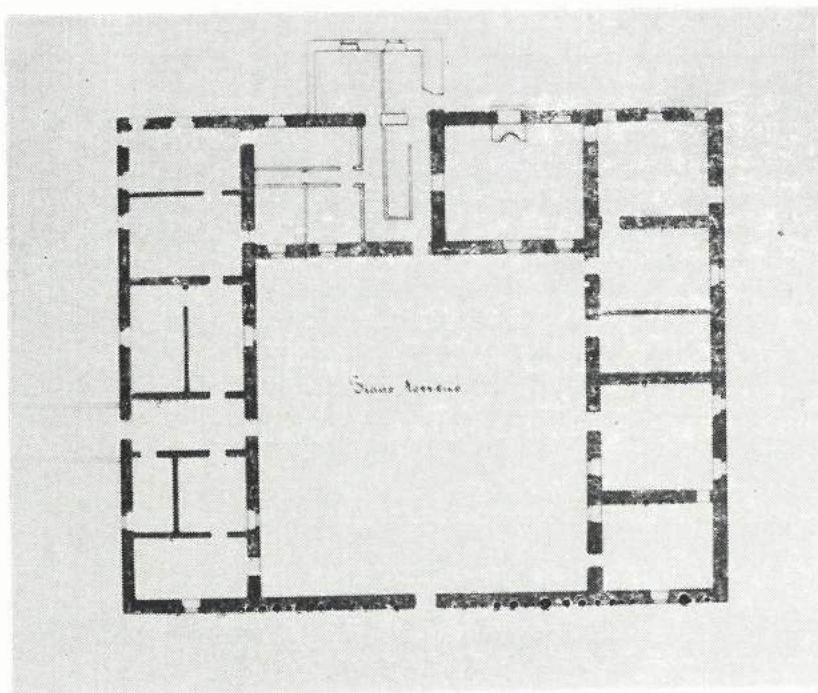
Bolničku zgradu nalazimo ucrtanu u većem broju planova Splita iz kraja 18. i početkom 19. stoljeća, a prvi put se pojavljuje izgrađena na jednom austrijskom planu u bečkom Ratnom arhivu, datiranom 10. VII 1792.⁸ Međutim, bolnička je zgrada potpuno osposobljena i predana javnosti vjerojatno 1795. god. prema svjedočanstvu splitskog okružnog poglavara Rêhe 1822. god. u već navedenom izvještaju o Splitu.

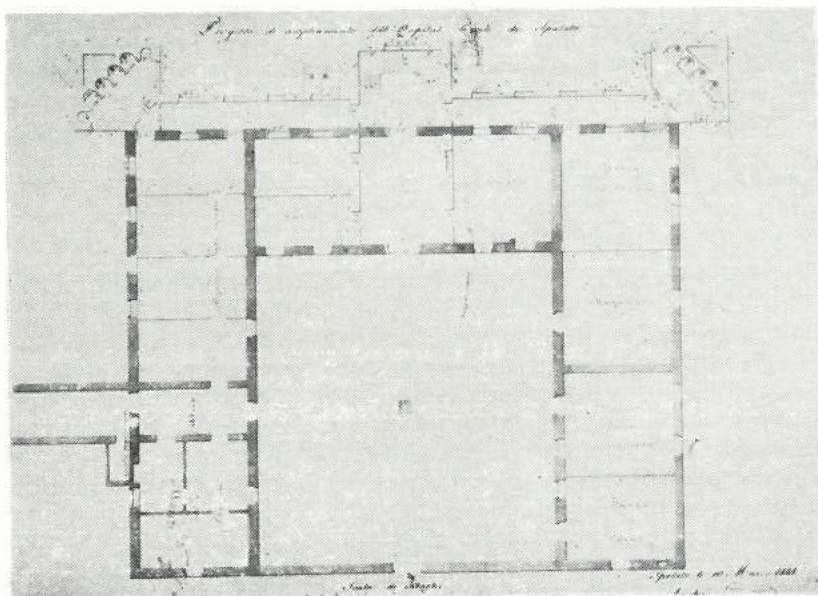
Slika br. 2. Civilna bolnica i Vojna bolnica na katastarskom planu Splita iz 1831. god.

Iako je zgrada već tada bila sagrađena, ona je samo nekoliko godina služila predviđenoj svrsi civilne gradske bolnice. Nakon pada Mletačke Republike 1797. god. korištena je novoizgrađena bolnička zgrada za kasarnu, a zatim su braća Ergovac dopustila austrijskom generalu Matrukavini da u nju privremeno smjesti ranjene i bolesne vojnike, ali je taj provizorij potrajao duže, pa i nakon francuske okupacije i dolaska francuske vojske 1806. god. Francuzi su se njome koristili za vojnu bolnicu, kao i susjednim ispražnjenim ženskim samostanom bl. Arnira, iako je još od ranije postojala i vojna bolnica pod istočnim zidinama Dioklecijanove palače.

U vrijeme prve austrijske okupacije bolesnici su bili smješteni u dva krajnje nepogodna i nehigijenska skloništa za bolesne i nemoćne, sv. Josipa i sv. Duha, u starom dijelu grada. Dolaskom Francuza stanje se nešto popravilo nastojanjem civilnog upravitelja Dalmacije Vicka Dandola i vojnog maršala Marmonta. U službenom glasilu „Kra-

Slika br. 3. Prvotni izgled Bolnice u Splitu (stanje oko 1868. god.)

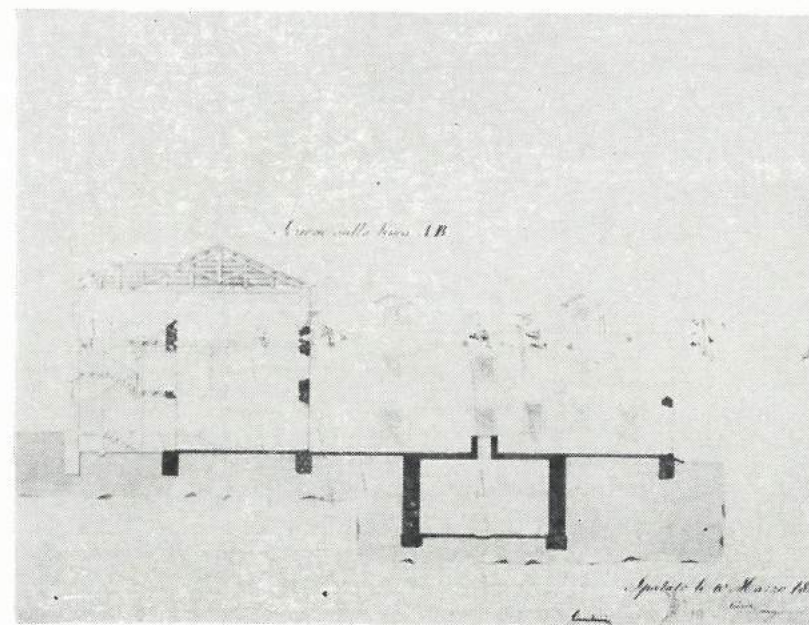

Slika br. 4. Projekt Ivana Lucchinija za proširenje Bolnice u Splitu, neizvedeno, iz 1841. god. (prizemlje)

glskom Dalmatinu" opisuje se zatečena civilna bolnica u Splitu. „Tko je može opisati? To je pravo podzemlje, niže od tla ulice, vlažno samo od sebe, a okruženo smrdljivim kanalima, koje neopisivim smradom odbija svakoga tko mu se približi. Tu su bačeni i za kratko vrijeme držani bolesnici, ili točnije rečeno, živi pokopani još prije smrti.”⁹

Francuska je uprava preselila tu civilnu bolnicu u jednu prostora oskudnu kuću u predgrađu Dobrome, koja je mogla primiti tek 20 bolesnika, dok je improvizirana vojna bolnica samo u bivšem samostanu bl. Arnira mogla primiti čak 1 000 bolesnih ili ranjenih vojnika.¹⁰

Ergovčeva je zgrada tek nakon odlaska Francuza 1818. god predana prvotno namijenjenoj svrsi civilne gradske bolnice. Posjetivš Split 1818. god., austrijski car Franjo I opisuje svoje putovanje i ono što je na njemu vidio. Tako opisuje i neuglednu jednokatnicu na Dobrome, sa svega četiri prostorije, od kojih je jedna služila bolničaru za stanovanje. Ali uskoro će se, veli car, u Splitu urediti lijepa gradska

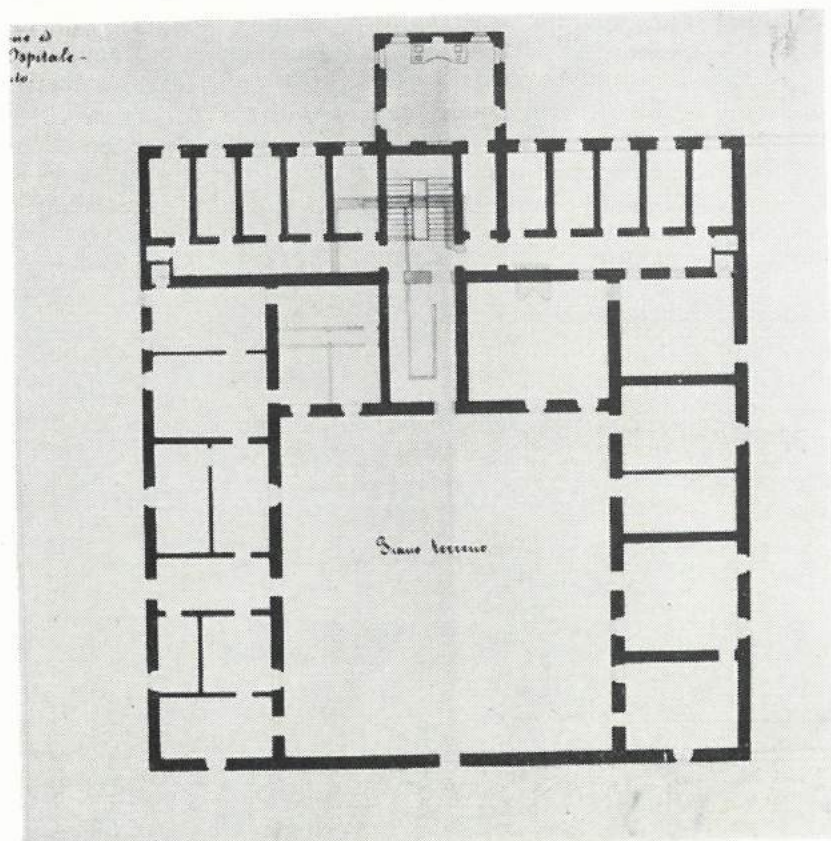

Slika br. 5. Projekt Ivana Lucchinija za proširenje Bolnice u Splitu, neizvedeno, iz 1841. god. (poprečni presjek)

bolnica u zgradi građenoj za tu svrhu, a kojom se tada koristila vojska. „Ova zgrada (veli dalje za nju) je jednokatnica s dvorištem koje s tri strane zatvara zgrada. Zgrada ima duge lijepe i suhe dvorane koje se već preuređuju, da posluje kao bolnica. Zgrada stoji sama za sebe i zbog toga je suha i zračna. Za dva mjeseca će se ova zgrada prepustiti građanstvu. Tu će se smjestiti civilna bolnica i nahodište.”¹¹ Na suvremenim planovima Splita 1817. i 1819. god. označena je ta zgrada kao „Civil Spital St. Lazzaro”, a 1820. god. kao „Ospedale Civile”.¹² Tada je, dakle,

bila privedena prvotnoj namjeni. Za definitivni smještaj vojne bolnice prišlo se preuređenju bivšeg samostana bl. Arnira.

Civilna je bolnica od 1818. do 1872. god. malo mijenjala prvotni izgled. Između 1820. 1830. god. prebačen je ulaz s južne strane na zapadnu, gdje je dograđena vratarnica.¹³ God. 1843—1848. djelimično je

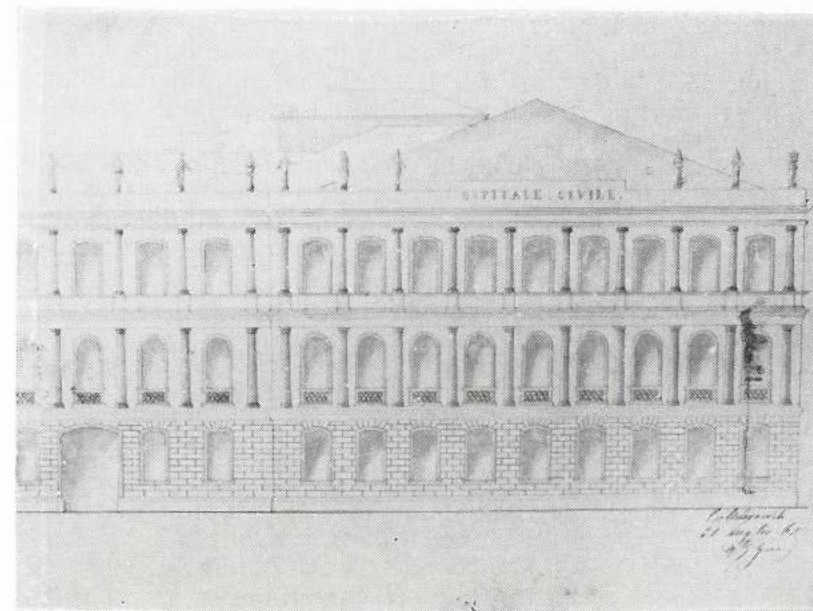
Slika br. 6. Projekt Emila Vecchiattija za proširenje Bolnice u Splitu, neizvedeno, iz oko 1868. god.

iskopan nasip bastiona i uređen park na njemu sadnjom borova.¹⁴

Povećanjem stanovništva grada, a još više općim razvitkom bolničke službe, kada i u ostalim evropskim gradovima javne bolnice dobivaju određenu fizionomiju i organizaciju, a prestaju biti zakloništa za uboge, nastala je sredinom 19. stoljeća i u Splitu potreba za većom i suvremenije opremljenom bolničkom zgradom. Dalmatinska vlada odlučila je već oko 1840. god. da dogradnjom proširi i osuvremeni bolničku zgradu u Splitu.

Dr Ivan Lucchini, glavni okružni inženjer u službi Okružnog poglavarstva u Splitu, načinio je 10. III 1841. god. plan proširenja i podnio ga na odobrenje. Dalmatinska vlada je 4. VIII 1841. god. odobrila Lucchinijev projekt, ali s jednom primjedbom u vezi s nuž-

nicima i odvodnim kanalom. Lucchini dopunja na temelju tih primjedaba svoj projekt i šalje ga ponovno 15. IV 1844. god. Namjesničkoj vladi u Zadru.

Slika br. 7. Projekt Perikla Koludrovića nove Bolnice u Splitu, neizvedeno, iz 1868. god. (pročelje)

Carsko i kraljevsko Okružno poglavarstvo u Splitu popratilo je Lucchiniev projekt svojim dopisom.

„Predviđenim će se radovima (veli se u tom dopisu) bez sumnje prostor, udobnost i sama higijena ustanove osjetno poboljšati. Pogotovu je potrebno načiniti nove nužnike jer postojeći šire smrad i zarazu u bolesničke sobe, kao i odvodni kanal što će nečist odvoditi u more.”

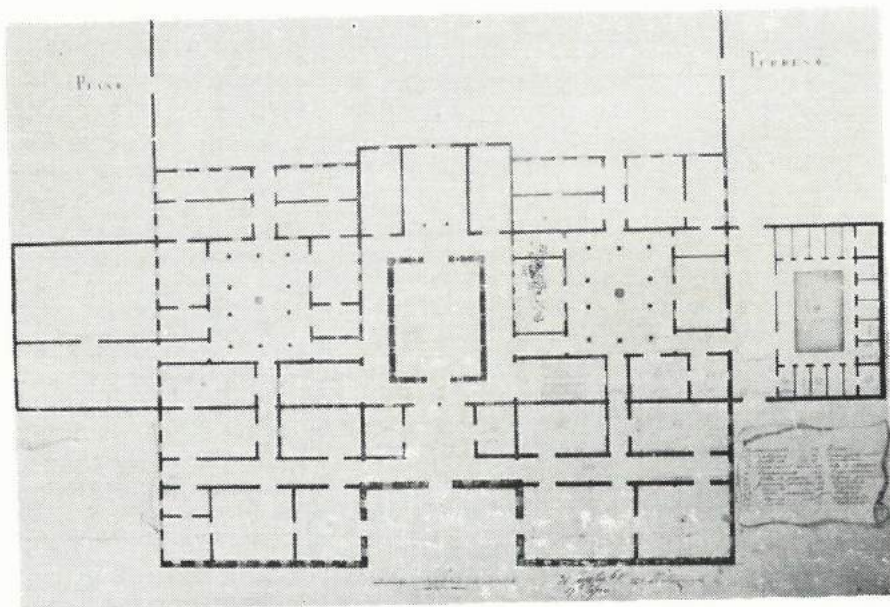
Priložen je i detaljni popis predviđenih radova, kao i nacrti obnove (koji su danas sačuvani u zadarskom Historijskom arhivu zajedno s tim dopisima). Nacrti predstavljaju projekte obnove: tlocrte prizemlja, I i dograđenog II kata i uzdužni presjek. Crtao ih je mjernik Curir, a potpisao 10. III 1844. god. autor Lucchini. Uz njega je i potpis „Curir disegno”. Radi se zacijelo o Jakovu Luki Borovčiću-Kuriru (rođ. 1799), crtaču i mjerniku, sinu Vicka Kurira, također mjernika. Sudjelovao je kao crtač u raznim javnim radovima, pomažući prije arhitektu Vicku Andriću, a zatim inženjeru dr Ivanu Lucchiniu, precrtavajući uglavnom njihove projekte.¹⁵

Projektant je planom obnove bolnice predvidio proširenje samo zapadnog krila stare zgrade dozidanjem i dogradnjom još jednog kata tome krilu. Zapadnom krilu bi dodao dvije ugaone kvadratne zgrade (poput ugaonih kula) u koje bi smjestio nove nužnike i to u sva tri kata. Nužnici bi tako bili dovoljno odvojeni od ostalih prostorija, a crne jame, izgrađene na svodove, bi se praznile izvana. Dugi dograđeni hod-

nik tekao bi duž zapadnog krila, jer prostorije u postojećoj bolnici nisu uopće bile povezane hodnicima, nego su zauzimale čitavu širinu krila, prizemne su izlazile na dvorište (koje tada nije imalo ni trijema), a u one na prvom katu ulazilo se iz sobe u sobu. Projektant predviđa rušenje nekih drvenih pregradnih zidova obloženih papirom, zamjenu drvenih stepenica kamenima, zamjenu starog kamenog pločnika, podizanje drvenih podova prostorija u prizemlju, premještanje kapelice s oltarom na I kat, obnovu svjetilnika (solarij, luminar) na krovu, obnovu ulaznih vrata i dr.

U prizemlju je u lijevom krilu predviđen pristup s okretaljkom za nahočad; zatim stan priore nahočadi i prostorije za smještaj nahočadi, u srednjem krilu su duševni bolesnici, a u desnom mrtvačnica, spremišta, uprava i kupatila. Na prvom katu predviđeno je, u lijevom krilu: kirurški odjel, interni odjel, soba za teške bolesnike; u srednjem krilu: soba za operacije, crkva, soba za operacije; u desnom krilu: soba za teške bolesnike, interni odjel, kirurški odjel. Na dograđenom drugom katu središnjeg krila predviđene su dvije prostorije za sifilističare, manja za muške i velika za ženske bolesnike, i prostorija za liječenje sumporom i živom. Dvorišni zid s južne strane bio bi visok do 3 metra, a ispod dvorišta bila bi cisterna za vodu.

Takva (ne baš radikalna, nego prilično štedna) pregradnja i dogradnja bolničke zgrade koštala bi oko 12 000 fiorina (priložen je detaljni troškovnik). Ali i taj je predviđeni trošak premašivao sredstva što ih je država davala za bolničke ustanove u Dalmaciji. Stoga Okružno poglavarstvo smatra da će se ta pregradnja morati odgoditi za bolja vremena, „nastavit će se prihvaćati, kao i do sada, siromašne bolesnike

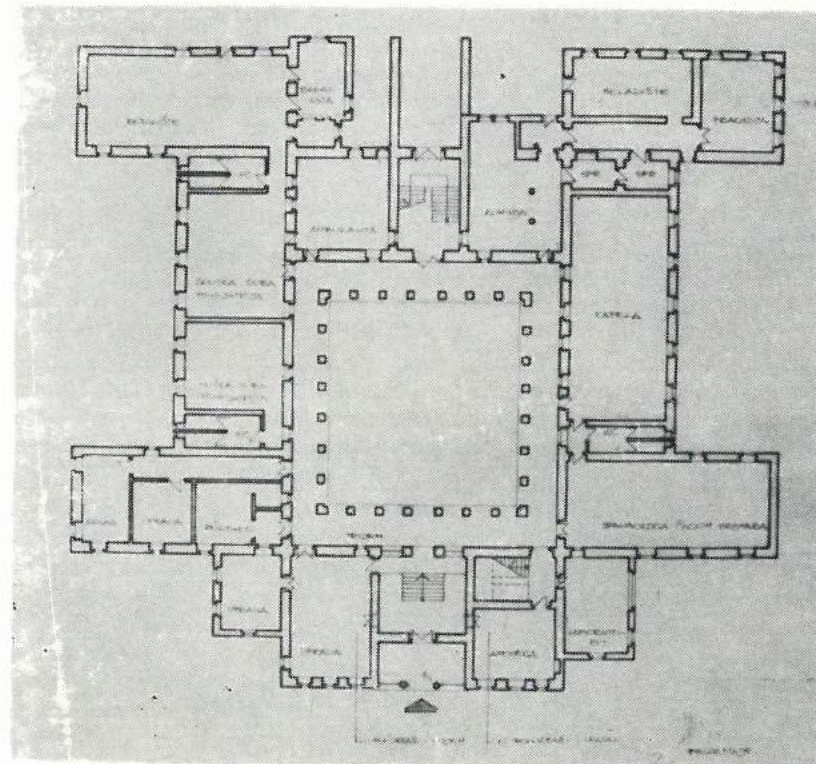
Slika br. 8. Projekt Perikla Koludrovića nove Bolnice u Splitu, neizvedeno, iz 1868. god. (prizemlje)

u postojećim prostorijama, koje i sada, iako s nekim nedostacima i neudobnostima, služe i kao takve svrsi".¹⁶

I zaista, nije se tada prišlo obnovi i proširenju splitske civilne bolnice. Obavljeni su samo neki manji radovi 1846. god.¹⁷

Znatno kasnije, 1857—1860. god., opet je pokrenuto pitanje gradnje nove bolnice, zajedno s duševnom bolnicom, u Splitu („Ospitale e Manicomio”), ali se i od toga odustalo, a bolnica s odjelom za duševne bolesnike sagrađena je u Šibeniku.¹⁸

God. 1861. prešle su bolnice u Dalmaciji od državne uprave pod upravu Dalmatinske vlade u Zadru. Stanje u splitskoj gradskoj bolnici bilo je sve kritičnije, pa su bolesnici smještavani čak i u potkrovlje. I

Slika br. 9. Tlocrt prizemlja Gradske bolnice u Splitu obnovljene 1872. god.

na Dalmatinskom saboru i u splitskoj Općini raspravlja se sve češće o potrebi dogradnje civilne bolnice u Splitu.¹⁹

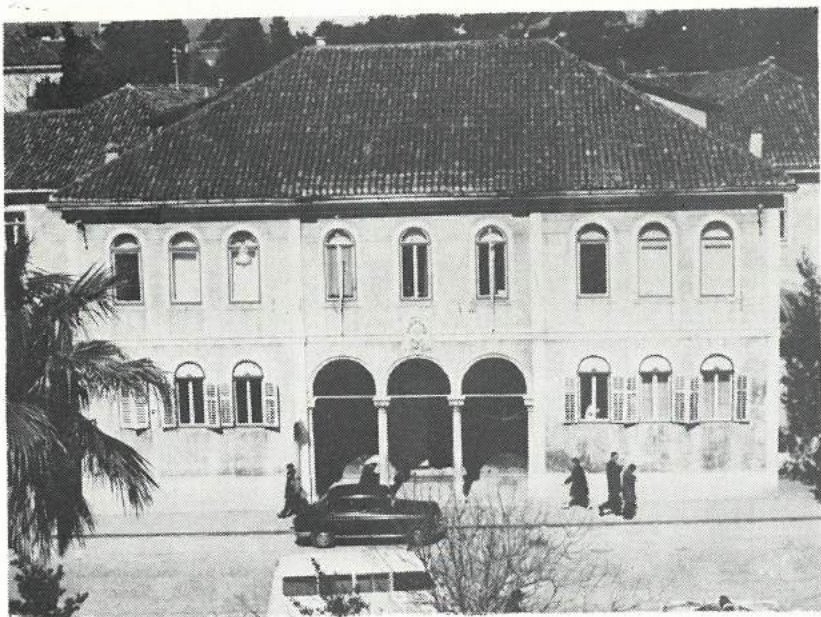
Komisija s dr Mihom Klaićem na čelu podnijela je 9. II 1866. god. Dalmatinskom saboru prijedlog dogradnje splitske bolnice.

Osim ranijeg Lucchinijevog projekta dogradnje stare bolničke zgrade, izrađuju tada projekte obnove i splitski arhitekti Emil Vecchiotti i Perikle Koludrović i trogirski Josip Slade Silović. U Muzeju grada Splita sačuvan je Vecchiottijev pro-

jekt dogradnje prizemlja. On, kao i Lucchini ranije, predviđa manju dogradnju srednjeg krila sa sjeverne strane. Osim hodnika duž tog dograđenog dijela, projektira u njemu (u prizemlju) 10 bolesničkih sobica. Projekt gornjeg kata nije sačuvan, pa nam nije poznato što je Vecchietti u njemu predvidio.²⁰

Emil Vecchietti (1830—1901) bio je istaknuta ličnost tadašnjega Splita. Osim Sveučilišta, završio je u Padovi i arhitekturu na Umjetničkoj akademiji, pa je u Splitu djelovao kao profesor crtanja na Velikoj realci, a s kćerkom Reginom, udatom Bilinić, vodio je i privatnu slikarsku školu, davši prve pouke Draganji, Vidoviću, Rosandiću, Meštroviću i drugima. Za klesarsku radionicu Pavla Bilinića izrađivao je nacрте za arhitektonske dekoracije, oltare i nadgrobnе spomenike. Kao arhitekt projektirao je, između ostaloga, pravoslavne crkve u Dubrovniku i Skradinu, katoličke crkve u Veloj Luci, Kaštel-Kambelovcu, Solinu i Gospe od Dobrića u Splitu, zvonike u Dobroti i Jelsi, samostane isusovaca i klarisa u Splitu, Općinsku palaču i Bundićevo kazalište u Dubrovniku, Općinsko kazalište u Splitu, dvije kuće Katalinić u Splitu. Kao slikar ostavio je nekoliko portreta suvremenika.²¹

Drugi projekt, što ga je načinio arhitekt Perikle Koludrović 31. VII 1868. god. predviđa novu velebnu zgradu na dva kata, s raskošnim pročeljem okićenim stupovima i s dva zabata i skulpturama nad njima. Projekt pročelja i tlocrti prizemlja, prvog i drugog kata nalazili su se u posjedu nasljednika arhitekta Koludrovića, a danas su u Muzeju grada Splita. Njegova bolnica je velegradska institucija s preko 100 prostorija, za 400 bolesnički kreveta; zgrada 110 m

Slika br. 10. Gradska bolnica u Splitu, obnovljena 1872. god. (pročelje)

duga i 52 m široka, s osam medicinskih odjela i ravnateljstvom; ukupno 13 000 m kvadratnih prostora. Signatura na nacrtima je: P. Colludrovich, navedeni datum i nečitljivi potpis, vjerojatno crtača.

Prizemlje bi, osim reprezentativnog ulaza, imalo i tri unutrašnja dvorišta okružena trijemovima sa stupovima. U prizemlju su bile predviđene prostorije ravnateljstva i administracije bolnice, ekonomat, kuhinja, laboratorij, ljekarna, kapela i prostorija za svećenika, mrtvačnica, praonica, a u istočnom prizemnom dodatku zgrade veliki bazen

Slika br. 11. Gradska bolnica u Splitu, obnovljena 1872. god. (dvorište)

sa sobicama i svlačionicama za fizioterapiju. Na prvom katu bi bile prostrane sobe za bolesnike i to 107 kreveta za interni odjel, 24 kreveta za dječji odjel, 47 kreveta za zarazni odjel i 32 kreveta za psihijatrijski odjel. Prostorije drugog kata bile su predviđene za kirurški odjel s dvoranom za operacije i sobicama za postoperativno liječenje za 110 kreveta, očni odjel s 32 kreveta i dermatovenerološki odjel sa 48 kreveta.

Kao što se vidi, bila je to tada najmodernija koncepcija bolnice, tolikog kapaciteta i reprezentativnosti, da je to daleko premašivalo ekonomske mogućnosti i Splita i Dalmacije, pa nije neobično da je ta idealna zamisao arhitekta Koludrovića ostvarena samo na papiru.

Inž. Perikle Koludrović (1846—1913) bio je tadašnji istaknuti splitski inženjer i građevinski poduzetnik. Odmah nakon završenog studija na Sveučilištu u Padovi izradio je te iste 1868. god. reprezentativni projekt nove splitske bolnice, a zatim je gotovo 20 godina djelovao u Rusiji kao projektant zgradâ željezničkih stanica. Po povratku u Split bio je aktivan kao građevinski inženjer, naročito na području lučkih objekata, poput obalâ i gatová u Splitu i okolnim mjestima.²²

Ipak je potreba za povećanjem splitske bolnice tada bila neodoljna. Tih godina 1871—1873, bolesnički je odjel primao godišnje 400—500 bolesnika, rodilište 30—40 porodilja, a nahodište 90—100 nahodača.²³ Grad je tada brojio 12 000 stanovnika, općina 18 000, a cijela Dalmacija oko 450 000. U Splitu je djelovalo 13 liječnika, 2 kirurga i 5 ljekarnika.²⁴

Stoga je Dalmatinski sabor 9. II 1866. god., a zatim 7. X 1871. god. konačno odlučio da se stara splitska bolnica znatno proširi i osuvremeniti. Ni jedan od navedenih predloženih projekata nije prihvaćen, nego jedan novi, što ga je izradio Trogirani graditelj Josip Slade Šilović. Nije nam poznat izvorni nacrt niti ikakav izvorni dokument o pregradnji bolnice, pa ni pismeno svjedočanstvo o autentičnosti graditelja obnove. Na temelju jednog napisa Dušana Berića iz 1953.²⁵ god. prihvatili smo da je autor tog projekta bio Ivan Lucchini, ali taj projekt mogao je biti i onaj raniji neizvedeni. Cvito Fisković je nedavno objavio podatak iz molbe kojom se Josip Slade Šilović 1871. god. natječe za mjesto inženjera pomorske uprave, u kojoj molitelj navodi da je po nalogu Dalmatinskog sabora izradio plan za ponovnu izgradnju i proširenje bolnice u Splitu.²⁶ Budući da je to posljednji navedeni projekt, uoči same gradnje i da se spominje da je načinjen po nalogu Dalmatinskog sabora, vjerojatno je da se ovoga puta ne radi tek o neostvarenom projektu i da je graditelj Josip Slade Šilović pravi autor obnovljene splitske bolnice kakvu je uglavnom i danas poznajemo. Nađu li se jednom i njegovi izvorni potpisani nacrti, bit će ta atribucija potvrđena.²⁷

Arhitekt Josip Slade Šilović (rođ. 1828), Trogirani, padovanski đak, bio je suradnik splitskog arhitekta Vica Andrića, graditelj u službi austrijske i turske vlade. Osim obnove splitske bolnice, projektirao je šibensko kazalište i Morettijevu palaču u Trogiru, s arhitektom Antom Bezićem obnovio je Općinsku palaču u Trogiru, a kolaudirao gradnju splitskog kazališta.²⁸

Na spomen te, za tadašnji Split zamašne gradnje, postavljena je po završetku gradnje, 1872. god., u atriju obnovljene bolnice spomen-ploča s natpisom

SABOR DALMATINSKI
IX VELJAČE MDCCCLXVI
I
VII LISTOPADA MDCCCLXXI
ODLUČI
CIELU ERGOVČEVU ZGRADU
PREGRADITI I POVEĆATI
DOVRŠENO MDCCCLXXII²⁹

Međutim, i ta se bolnička zgrada već u početku ovoga stoljeća pokazala nedovoljna svojim kapacitetom i opremom, pa je već tada, uoči I svjetskog rata, odlučeno da se gradi novi suvremeni bolnički kompleks dosljedno najnovijim principima kliničkog liječenja. God. 1910—1912. izradili su Max Setz i Alfred Keller u Beču detaljni projekt nove bolnice, ali je I svjetski rat spriječio izgradnju.³⁰

God. 1931. započeta je izgradnja novog bolničkog kompleksa na Firulama neovisno od tih zacijelo već zastarjelih i zaboravljenih projekata.

Ali stara bolnička zgrada, iako neprikladna, služila je i dalje svojoj svrsi, uz manje restauracije, sve do 1976. god., kada je napuštena i prilagođena novoj potrebi Muzeja narodne revolucije, s projektom arh. Vuka Bombardelija. Tom prigodom izmijenjen je ulaz zgrade i izvršene su preinake u njezinoj unutrašnjosti.

Stara bolnička zgrada u Splitu i danas predstavlja ne samo vrijedan spomenik civilizacije grada Splita iz 18. i 19. stoljeća, već i istaknuti građevni spomenik prošloga stoljeća.

BILJEŠKE

¹ Kečkemet D., *Stara splitska bolnica*. Split, 1964; Isti, *Zdravstvo i bolnica u Splitu do drugog svjetskog rata*. U: 190 godina splitske bolnice, Split, 1984. — ² Kuzmanić A., *Braća Ante, Frane, Petar Ergovac, Ivan Petar Marki, braća Ante Otavij, Ivan Petar Martiniš-Marki, Josip De Marki, dobroćinci splitski*, Zadar, 1871, 8—9. ³ Tlocrti splitske bolnice prije obnove uz kasnije navedene Lucchinijeve i Vecchiattijeve planove. obnove. — ⁴ Rêha H., *Relazione sopra il circolo di Spalato del sottoscritto amministrato pel' anno 1822*, Arheološki muzej, Split, 1822, 98. — ⁵ Kuzmanić A., nav. dj. — ⁶ Piplovic S., *Mjernici iz roda Kurir*. Kulturna baština, Split, 1979, 9—10, 45—48. — ⁷ Kečkemet D., *Splitski kaštel*. Anali Hist. inst. JAZU u Dubrovniku, 1956, IV—V, 291—292, sl. 279. — ⁸ Kriegsarchiv, Wien, sign. K. VII i. 158. — ⁹ Il Regio Dalmata, Zadar, br. 14, 11. X 1806, 108. — ¹⁰ Opširni podaci o civilnoj i vojnoj bolnici u Splitu u Historijskom arhivu u Zadru. Spisi francuske vladavine Generalnog providurstva, 1810, XVI, r. 14. Ospitali militari. No. 1294, prilog. — ¹¹ Pederin I., *Franjo I i počeci antičke arheologije u Hrvatskoj*. Vjesnik za arh. i hist. dalm., Split, 1985, 78, 141—142, 148; Kečkemet D., *Opis Splita u prigodi posjeta cara Franje I 1818*. Kulturna baština, 1970, 9—10, 59—68. — ¹² Kriegsarchiv, Wien K. VII i 160, K VII i 161, K VII i 162. — ¹³ Na katastarskom planu Splita 1830. god. ta je izmjena ulaza vidljiva. Jednako na planu vojnog inženjera Fr. Jacoba iz 1832. (Kriegsarchiv, Wien, G I h. 647—1). — ¹⁴ Vidljivo na planu Splita V. Andrića, s natpisom „Baloardo ridotto negl' anni 1843—1844” (Fisković C., *Zdravstvene prilike u Splitu krajem XVIII i prvih godina XIX st.*, Iz hrvatske medicinske prošlosti, Zagreb, 1954, 250. — ¹⁵ Popis pedesetak takvih radova u splitskom okrugu uputio 1833. god. nadležnim da mu se produži služba kod okružnog inženjera Lucchinija. Historijski arhiv, Zadar, Arhiv namjesništva, X grupa Građevinske sekcije. — ¹⁶ № 426 Lucchinijev dopis Okružnom poglavarstvu 15. IV 1844; № 5476/596 Popratni dopis Okružnog poglavarstva Dalmatinskoj vladi u Zadru 11. V 1844; Troškovnik radova obnove bolnice 31. V 1844; Opis radova obnove 31. III 1844; Prilozi troškovniku s tri tlocrta i jednim presjekom obnove bolnice 10. III 1844. Historijski arhiv, Zadar, 1844. XV/1, 10500, sv. 827. — ¹⁷ Historijski arhiv, Zadar, Indeks glavnog protokola. 1846, II. 15/1, 1014. — ¹⁸ Historijski arhiv, Zadar, Glavni protokol, 1857, II, Spalato, XV B, 1342/1707; 1859, II XV B, 780; 1860, II B, 260/8450. — ¹⁹ Novak G., *Povijest Splita*, III. — ²⁰ Tipo di riduzione ed ampliamento dell' Ospitale Civile in Spalato. Tav. 1. Piano terreno. Muzej grada Splita. — ²¹ Kečkemet D., *Splitski arhitekti prošlog stoljeća*, Slobodna Dalmacija Split, 4. VIII 1951; Fisković C., *O graditeljima...*, 60—62. — ²² Arhivska građa obitelji Kolu-

drović u Muzeju grada Splita. — ²³ Maschek L., *Manuale del regno di Dalmazia*. Anno I. Zadar, 1871, 264; Anno II, Zadar, 1872, 240. — ²⁴ Isto, Anno III Zadar, 1873, 253-265. — ²⁵ Berić D., 1794. godine split je obnovio prvu bolnicu... Slobodna Dalmacija, Split, 24. VI 1953. — ²⁶ Fisković C., *O graditeljima Josipu Sladi i Emiliju Vecchiettij u Splitu*. Kulturna baština, Split, 1987, 17 57-58; Fisković C., *Arhitekt Josip Slade*. Trogir, 1987. Izdanje Muzeja grada Trogira. — ²⁷ Postoji i vjerojatnost, ali za sada ničim dokumentirana, da je projekt splitske bolnice izradio projektant ostalih naših bolnica: u Sibeniku, Zadru, Dubrovniku i Milosrdnih sestara u Zagrebu, austrijski arhitekt Kuno Weidmann, specijaliziran za projekte bolničkih zgrada, a da je Josip Slade Silović, na temelju tog idejnog projekta, razradio detaljne izvedbene nacрте i vodio gradnju. (Podaci M. D. Grmeka). — ²⁸ Isto, 55-62; Babić I., *Re-nesansni lučni prozori i Općinska palača u Trogiru*. Adrias Zavoda za znanstveni i umjetnički rad JAZU u Splitu Split, 1987, 1, 169. — ²⁹ Spomen-ploča je, uz druge dvije što spominju osnutak Cosmijevoг nahodišta 1704. god. i Ergovčeve bolnice 1794. god., ugrađena u zidu pod trijemom bolničke zgrade pregrađene za Muzej narodne revolucije. Kameni grb Kraljevine Dalmacije, s natpisom civilne bolnice u doba austrijske okupacije netragom je nestao, unatoč upozorenja da ga kao povijesni i kulturni spomenik treba sačuvati. — ³⁰ Historijski arhiv, Zadar. Građevinska sekcija Split, 1748/II, 187, fasc. I-III; 185; fasc. V. — *O novoj bolnici u Splitu „Slobda“*, Split, 17. VIII 1910; *Gradnja mjesne bolnice, „Slobda“*, Split, 25. IX 1912.

Duško KEČKEMET, Split

19th CENTURY PROJECTS FOR REBUILDING THE SPLIT CITY HOSPITAL

During 17th and 18th ct. there were two hospitals in Split, a civilian and a military one, but both of them housed in buildings not build for the purpose. The new city hospital was built in 1783 by legacy bequeathed by Ante Ergovac. It was one of the very first city hospitals built in the countries forming Yugoslavia today. In the was that were to take place, it was taken over by the French occupying forces and turned into a French military hospital. It was returned to its primary purpose in 1818. As it became unadequate for the constantly growing town, it was decided that either it was to be rebuilt or a new one built. The first rebuilding projects were made by the civil engineer Ivan Lucchini in 1841 but they have never been put to use. The Dalmatian Council in Zadar decided to add new parts to the existing hospital building in 1866. Architect Emil Veccietti made projects for smaller additions to the existing building, whereas civil engineer Perikle Koludrović made projects for a large, representative hospital building with most up-to-dated equipment. The scarce documents preserved indicate the old building was finally rebuilt according to projects by the architect Josip Slade of Trogir in the Neorenaissance style. The rebuilding was completed in 1872. As the new building became small by time, too, Viennese architects Max Setz and Afred Keller made projects for a new hospital in 1912 that was to be built in the town district of Firule but the war made any building impossible. The works on the hospital at that location were started in 1931 according to projects made by local architects. The old hospital building served this purpose till 1976 to be turned into the People's Revolution Museum then.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. XII 1987. god.)

Original scientific paper
UDC 312.8 : 361.94 : 616.981.45/497.1 „16“

Nada NEDELJKOVIĆ, Dubrovnik

PODACI O KUGI U HERCEG-NOVOM I OKOLINI U XVII VIJEKU.

(Podaci iz Historijskog arhiva u Dubrovniku)

Dubrovčani su vodili naročito u XVII vijeku prepisku sa Herceg-Novim, odnosno sa turskim vlastima u Herceg-Novom. Osim toga oni su imali i svog povjerenika koji je sa znanjem izvjesnih dubrovačkih prijatelja u Herceg-Novom slao izvještaje Dubrovačkoj Republici o prilikama u Herceg-Novom.

Od 1593. do 1698. god. tri člana porodice Kuvelja održavaju stalnu peripsku sa Dubrovačkom Republikom. To su bili Mato, Miho i Niko Kuvelić t.j. otac, sin i unuk. Kuvelići su porijeklom iz Stare Srbije i po mišljenju Sretena Vukosavljevića podijelili su se u dva bratstva — Kuvelići i Danilovići. Kuvelići su u Herceg-Novom izumrli, ali su ostali u Staroj Srbiji. Neki se tamo nalaze i danas.

Dubrovačka Republika je ove svoje povjerenike nagrađivala sa 10 dukata četvoromjesečno. Isplata ovih 10 dukata vršena je na osnovu odluke Vijeća umoljenih (Senata). Ako je po nalogu Malog vijeća neki službenik već izvršio isplatu, moralo je Vijeće umoljenih dati konačno odobrenje. Isplata nije vršena uvijek uredno i bivalo je ponekad sa dvogodišnjim zakašnjenjem. Poslednji član porodice Kuvelić poslije pada Herceg-Novog pod mletačku vlast (1687) pisao je vrlo rijetko.

U ovim izvještajima bilo je i podataka o pojavi kuge i drugim zaraznim bolestima. Ovdje ćemo navesti nekoliko podataka iz tih pisama.

Pismo od 29. VII 1647 (Pr. 17. 1942/9)

Mnogo presvietlo i plemenito i mudro i svake časti i časne fale dostojnomu gospodinu knezu i gospodi od presvijetle republike dubrovačke vele drago pozdravljenje i potom.

Dođe danas glas ovdje agami iz Trebinia veleći da se u Trebinu a u selu Čičevu u jednoj kući koja se zove na ime Mihačevića razbolilo iedno diete onomadne u minuti petak kako mu se na vratu napeio carn priš kako poganin i rečeno e diete pake sutradan umarło u subotu k večeru a iučera ga u nedjelu bude samo njegov otac ukopati, a nie se hotio s nime nitko miešati boieći se da ie kuga kako bivši rečeno diete subito umarło. Za koiu se stvar i ovdie uze u suspet velik, boieći se ako uzbude kuga do istine da se ne budu liudi od prie pomiešali. Za koiu se stvar stavi pomna ovdie čuvati se da ne bi tko za sade dohodio od rečenoga sela dokle se vidi što će biti. Zato avizavam vaše presvieitlo gospostvo da zna koi e glas došao i rečeni ie Milačević kmet Hasana Čelebie Zupčevića... Ne drugo. Što sam iaki ostaiem na službi vašega presvieitloga gospostva. I Bog vas veselio i u gospostvu uzdržao. Ia sluga vaša Miho Kuvelić pisah na vašu zapovied, I čekam odgovor i na ovu i na ostale rečene, da znam